

עומקא דפרשה

- התיקון שבהכרת הטוב
- בי"א לחברו או למקום
- מידת הכרת הטוב

- הכרת הטוב למתכוון להרע
- הכרת הטוב למי שגם הרע
- הכרת הטוב מביאה לעוה"ב

פר' וארא - הכרת הטוב
בס"ד ערב ש"כ"ה טבת תשע"ח

הכרת הטוב למי שעשה טובה ורעה

הרב אהרן חיים הופנר

א. בספר פלא יועץ ערך כפוי טובה כתב: "כתיב, (משלי י"ז ג') "משיב רעה תחת טובה, לא תמוש רעה מביתו". וחיובר רמיה על האדם שקיבל כל דהוא טובה מחברו, שתהא חקוקה בליבו תמיד כל הימים, שלא לגמול עמו שום רעה, ולשלם לעושה הטובה ככל הבא מידו."

וכתב שם עוד: "אפילו אם עשה לו גם כן רעה, הרעה ישכח והטובה לא ישכח, כי צריך האדם שיהא בו מדעת קונו, וכתיב (ישעיה מ"ט ט"ו) "גם אלה תשכחנה", שהוא מעשה העגל, "ואנכי לא אשכחך", שהוא קבלת התורה."

ולמדנו מדבריו שענין הכרת הטוב לא נאמר רק כלפי מי שמייטיב עמו תמיד ולא עשה לו רע מעולם, אלא אף כלפי מי שהרע לו, יש חיוב לזכור הטובות שעשה עמו ולגמול לו עליהן טובה, ועליו לשכוח הרעות שעשה לו ולהתעלם מהן.

ב. מקור לזה בדברי חז"ל, יש להביא מהמעשה המובא במסכת יבמות: (סג.) "רבי חייה הוה קא מצערא ליה דביתהו. כי הוה משכח מידי, צייר ליה בסודריה ומיייתי ניהלה. אמר ליה רב, והא קא מצערא ליה למר. א"ל, דיינו שמגדלות בנינו ומצילות אותנו מן החטא".

הרי מבואר כאן, שעל אף שהיה מקום לומר שרבי חייה אינו מחויב לגמול טובה לאשה כזו, שהיתה מצערת אותו, אעפ"כ אמר רבי חייה, דיינו שמגדלות בנינו ומצילות אותנו מן החטא. והיינו שכנגד הצער שיש לי ממנה, הרי היא מיטיבה עימי בדברים אחרים, ודי בטובותיה אלו כדי שאהיה מחויב לגמול לה ולהכיר לה טובה.

ג. ובאמת מצינו מקור לענין זה מציווי התורה, שנצטוונו: (דברים כ"ג ח') "לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו", ופירש רש"י שם: "אע"פ שזרקו זכורכם ליאור. מה טעם, שהיו לכם אכסניא בשעת הדחק".

הרי מבואר בזה שעל אף שהמצרים הרעו לנו והמיתו את בנינו, מצווים אנו להכיר בטובה שהיטיבו עימנו, שהיו לנו אכסניא בשעת הדחק, ולפיכך אסרה עלינו התורה לתעבם ולהרחיק דור שלישי מלבוא בקהל ה'.

וכיו"ב מצינו במלחמת מדין, במדבר רבה פרשה כ"ב: "וישלח אותם משה", (במדבר ל"א ו') אמר הקב"ה למשה, (שם פס' ב') "נקום נקמת", אתה בעצמך, והוא משלח את אחרים. אלא מפני שנתגדל בארץ מדין, אמר, אינו בדין שאני מיצר למי שעשה בי טובה. המשל אמר, בור ששתית ממנו, לא תזרוק בו אבן". הרי שגם במקום שיש מצוה לנקום במדין, יש לזכור גם את הטובה שהיטיבו.

ובב"ק צב: אמרו משל זה על הפסוק הנ"ל, "לא תתעב אדומי וגו'" לא תתעב מצרי וגו'". [אמנם פשוט שאין המכוון בהכרת הטוב למצרים על האכסניא שהיו לנו בזמן השעבוד והגזירות, שזה לא נחשב טובה כלל, אלא על מה שהיו לנו אכסניא לפני שנות השעבוד, משירדנו מצרימה בשבעים נפש מפני הרעב שהיה בארץ כנען. וכן מבואר בברכות סג: "פתח רבי יוסי בכבוד אכסניא ודרש: "לא תתעב אדומי כי אחיך הוא, לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו". והלא דברים ק"ו, ומה מצריים שלא קרבו את ישראל אלא לצורך עצמן, שנאמר (בראשית מ"ז ו') "ואם ידעת ויש בם אנשי חיל ושמחת שרי מקנה על אשר לי" וכו'. ומבואר שכוונת הכתוב על האכסניא שהיו לנו בשעה שירדנו למצרים, וכן פירש המהרש"א בח"א שם: "שהיו לכם אכסניא בשעת הדחק", כשבא יעקב עם בניו למצרים בזמן הרעב שהיה בא"י, והיינו "כי גר וגו'", כדכתיב (שם פס' ד') "לגור בארץ באנו וגו'". עכ"ד, והדברים פשוטים].

ד. ואגב יש להוסיף בזה, שיש להתבונן בלשון הגמ' שנזכרה לעיל בענין הכרת הטוב של רבי חייה, "כי הוה משכח מידי, צייר ליה בסודריה ומיייתי ניהלה". לכאורה מספיק היה לומר, "כי הוה משכח מידי, מייתי ניהלה". לשם מה ראו חכמי הגמ' להאריך ולבאר כיצד לקח עמו רבי חייה את הדבר שיעיד לאשתו, שצער אותו בסודרו ולא נטלו בידו, ומה באו ללמדנו בזה.

המשך בעמ' 4

להכיר טובה למי שהתכוון להרע

הרב יחיאל מיכאל רוטשילד

רש"י (ואתחנן גב), פי' שמשה רבינו היה מתיירא מעוג שלא תעמוד לו זכות ששמש לאברהם שנאמר ויבא הפליט, והוא עוג. והק' תוס', שהרי רש"י שם פירש שעוג היה מתכוין שיהרג אברהם וישא את שרה. ומתמצים כיון דהצלה באה על ידו היה לו לירא כמו שמצינו בסוטה מז בזכות מ"ב קרבנות שהקריב בלק זכה ויצאת ממנו רות ואע"פ שלא נתכוין אלא לרעה לקלל את ישראל. ור"ל דמכיון שהמעשה שלו היתה מצוה שב"א לחבירו והביאה לתוצאה טובה לאברהם, פחד משה שמגיע לו שכר על זה, ואע"פ שכוונתו לא היתה למצוה כלל. שבמצות שב"א לחבירו הרבה תלוי אף בתוצאה, בין לטובה ובין לרעה, וע"כ גם כשמתכוונים לטובה וגרמו רע נענשים, כמו אצל פנינה וחנה.

ומעשה שהיה ברוסיה, שנהג פגע ברכבו באשה שהיתה חרשת וכבר לא יכלה לשמוע, וע"י התאונה חזרה לשמוע. והיא תבעה אותו במשפט על כל החבלות שסבלה. והנהג השיב, במקום שתובעת ממנו, היא צריכה לשלם לי, שבגללי חזרה לשמוע. ואמר הגר"י זילברשטיין שליפי הנ"ל הטענה של הנהג אינה מופרכת. וכמוכן שמגיע לו בית הכלא בעבור התאונה מכיון שכמעט הרג אותה, וכן צריך לשלם לה על כך החבלות, אבל מה שתבע הנהג שהיא צריכה לשלם לו על השמיעה, יתכן שצודק בדבריו.

מעשה בילדה שהכליות הופסקו לפעול והוצרכה להשתלת כליה. והאמא התנדבה לתרום לה כליה, ובדקו ומצאו שאכן מתאימה הכליה השמאלית. דא עקא, שהרופא בנייתוח טעה וזכר לה הכליה הימנית, שג"כ התאימה, אך לא כ"כ כמו השמאלית. אך לאחר הניתוח התברר שלאמא היה גידול ממאיר בכליה הימנית, ואילו היו כורתים ממנה השמאלית, היו חייבים אח"כ לכרות גם הימנית בגלל הגידול, והיתה נשארת ללא כליות, ונמצא שהטעות של הרופא היתה הצלחה! והורה שמהתוס' בענין עוג רואים שאם חבירו נושע על ידו מגיע לי פרס, וא"כ אינו ראוי לתבוע את הרופא שאך עשה לה טובה, אך מ"מ חייבים לפטר אותו כדין אומן שהתרשל, כדאי בב"ב כ"א:

וע' באוה"ח הק' עה"פ "ואתם חשבתם עלי רעה, אלוקים חשבה לטובה", שאפילו שכוונתם היתה לרעה, מכיון שהתוצאה היתה טובה, זכאים הם אף בדיני שמים. וכמתכוון להשקות חבירו כוס מוות, והשקהו כוס יין, שאינו מתחייב כלום. ואמנם כך רואים אצל עוג שמשו רבינו היה מתיירא ממנו, כי במצוה שב"א לחבירו יש לעושה זכות עפ"י התוצאה הטובה אפילו אם כוונתו לא היו לכך.

אך יש להוסיף, שיש עוד פסוק אצל יוסף, (מהח), "ועתה לא אתם שלחתם אתי הנה כי האלקים" וקשה למה חזר על זה, והרי כבר אמר "ועתה אל תעצבו ואל יחור בעיניכם כי מכתתם אתי הנה כי למחיה שלחני אלקים הנה". (מהה), ופירש הכתב סופר שיוסף אמר להם שנכון שע"י מכירתו גרמו טובה והצלה, אך שלא יחשבו שבגלל זה המצב כבר נהיה הפוך, שמעכשיו הוא חייב להכיר להם טובה, וע"ז אמר להם שאינו חייב להם הכרת הטוב כי לא הם ששלחו אותו להצלה וגדולה אלא האלקים!

ואכן, כך מפורש בחובות הלבבות שער ג, בפתיחה לשער עבודת האלוקים, "ואם תגיע לנו שום טובה על ידי מי שלא כוון בה אלינו, יסתלקו מעלינו חיובי ההודאה לו ואין אנו חייבין בה". ואפילו שאמרנו חז"ל נפל ממנו סלע ובה עני ונתפרנס מזה הרי זה מתברך מזה, כל זה לענין העושה, אבל המקבל אין לו חיוב הכרת הטוב.

ומעשה האשה שהיתה חייבת כסף לאנשים שאינם מהוגנים ולא הצליחה לפרוע את החוב, והחליטו להרוג אותה. אך בטעות החליפו והרגו גויה שדומה לה, ובניתיים הצליחה האשה לברוח ולהנצל. ושאלה אם מן הראוי להכיר טובה לגויה שעל ידה נצלה ממות כגון ע"י שתתרום לזכותה, והשיבו לה עפ"י החוה"ל הנ"ל שבכה"ג אין שום הכרת הטוב מאחר שלגויה לא היתה כוונה להטיב עמה.

וצ"ע ממדרש תנחומא פר' שמות (יא) עה"פ "ותבאן אל רעואל אביהן ותאמרן איש מצרי הצילנו" וכי בדמות איש מצרי היה משה

המשך בעמ' 4

הכרת הטוב מביאה לעוה"ב

הרב אברהם לוי - ר"ב 'עוד יוסף חי'

כידוע שמידת הכרת הטוב היא מהמידות הנעלות ביותר, שמגביהה את קומתו הרוחנית בנפש האדם, לפסגות גבוהות מאוד בעבודת השי"ת. וראש המדברים בנושא חשוב זה הוא מרן הרב דסלר במכתב מאלוהיו ח"ג ונקדים לצטט מתמצית דבריו בכדי לבאר מהי הכרת הטוב. ויסוד הענין תלוי באהבת עשיית חסד לשם חסד, לעזור לאחרים ולא לעזור לעצמו, ולכן רק מי שנטוע בו כח הנתינה יוכל להכיר טובה לזולתו, אולם אותם אלו הנוטלים ונהנים מהשני וחושבים שהכל מגיע להם, בהכרח שיחסר להם בהכרת הטוב משום שהם חושבים למה יכירו טובה לשני, אם נותנים להם את המגיע להם לפי דעתם והשקפתם, אם כן איך ישאף להחזיר טובה לשני ולהתחסד עמו.

וזה בעצם כולל את עומק ציווי השי"ת במצות כיבוד אב ואם, שעליו להרגיש כלפי הוריו שאינם חייבים לו כלום ובכל זאת מגדלים אותו ודואגים לו ומרחמים עליו וחושבים רק איך לעזור לו, אם כן כמה הכרת הטוב מוטלת עליו לדאוג להם כשצריכים לעזרתו וכן בזקנתם או בעת צרתם, שעליו לכבדם ולעזור להם בכל יכולתו מתוך אושר ושמחה שבזה יוכל לשמחם ולפייסם במידה מושלמת שיכירו עד כמה בנם מעריך ואוהב אותם. וי"ל לפי האמור שכל ענין הכרת הטוב נלמד מדין הכרת שיש במצות כיבוד אב ואם.

ויסוד זה של הכרת הטוב שהוא יסוד גדול בכוחות הנפש, שמשנה רבנו לא רצה להכות את היאור, כיון שבזה הוא פוגם במידת הרגש הכרת הטוב שנהנה וקביל טובה אפילו מדבר דומם כגון היאור וכן מהעפר שטמן בו את המצרי, משום כך היה אסיר תודה לכל מי שנהנה ממנו בכל צורה שהיא ואפילו לדומם **הוא והכלל הוא** פגיעה ברגש משפיע באופן ישיר על המידות, וממילא נפגמת מידת הכרת הטוב גם כלפי השי"ת, ולכן צריך האדם לעשות כל מיני תצדקי והשתדלות לרכוש מידה זו בשלמות, כי על ידי ילמד להכיר את גדולת חסדיו יתברך עם כל הבריאה כולה, ועל ידי זה ידבק בשם יתברך, וכפי שיעור דבקותו בהכרת טובה לה' יתברך יוכל להנות מזיו שכינתו בעולם הבא ואמרו חז"ל: "כל הכופר בטובתו של חברו לבסוף כופר בטובתו של מקום" והיינו שבסוף - לעולם הבא יחסרו לו הכלים של מידת הכרת הטוב כדי לדבוק בהשי"ת. וממשיך הרב דסלר שם שבזכות זה שמכיר טובה לשני הוא בעצם הגרעין שיצמיח עבורו "עולם הבא", דמי שטמון בו כח הכרת הטוב יראה בעצם תשלום שכרו בעולם הבא שהוא גילוי גדול ועצום של חסדו יתברך, ומזה תצמח לו ישועות גדולות מאוד, שיהנה הנאה רוחנית גדולה מאוד, שא"א לתאר והיא הנאה מזיו השכינה עד אין שיעור. (ועי"ע"ש בכל מה שהארריך בזה).

היוצא מהאמור שכל דיני הכרת הטוב הרי הם תלוים וקשורים בדיני כיבוד אב ואם וממילא היכן שלא שייך מצות כיבוד אב בכגון זה, שהחסד וההכרת הטוב נוגד את מצוות התורה או אפילו מילי דרבנן או לעבור על דברי גדולי ישראל, בכל כה"ג פשוט הוא שאין שום מצות כיבוד אב או אם וכ"ש שאין שום ענין של הכרת הטוב, ולכן בכל מקום שיד ספק, דהאיך עליו לנהוג, יש לו חובה לציית לדעת גדולי תורה ויטייעץ עמם, כדי שלא יפגום במידה יקרה זו של הכרת הטוב וכש"כ לעיל שמעלתה גבוהה מאוד, ולכן כל הנוטל עצה מהזקנים אינו נכשל.

עכ"פ מי שזוכה להכיר טובה לזולתו קונה לעצמו חלק ומקום בעולם הבא, וזוכה לגלויים שא"א לתארם וכפי שאמרו חז"ל על כל אלו שזכו והכירו והודו לכל טובותיו של השי"ת, שזוכים הם לתענוג האין סופי "עין לא ראתה אלוקים זולתך, יעשה למחכה לו" ויה"ר שנזכה תמיד להכיר טובה לשני באופן שאינו סותר ומתנגד להלכה, וממילא נזכה להכיר בטובתו של השי"ת כל הימים ושבזה נזכה ליעוד הסופי להתענג על השי"ת לעולמים ועולמים אכ"ר.

לע"נ

וקו המקובלים רבי יצחק בן דיבה כדורי זצ"ל

נלב"ע כ"ט שבט

התיקון שבהכרת הטוב במצרים

הרב ישראל מנחם וינגרטן

א. הנה כל פרשת המכות והיציאה ממצרים בעיא הבחנה ובידור: **א** רש"י (שמות ז, ט): 'אמור אל אהרן - לפי שהגין היאור על משה כשנשלך לתוכו לפיכך לא לקה על ידו לא בדם ולא בצפרדעים ולקה על ידי אהרן'. הנה לפנינו הדגשה של 'הכרת הטוב' בכל דרכי ואופני הצווי בעשיית המכות ע"י משה ואהרן, ולהפליא שזהו אפילו כלפי דוממים ואע"פ שלא עשו העצמים הללו בעצמותם בפועל דבר לטובת משה ואהרן, וכגון כלפי היאור שלא נשתתף כלל בפועל בהצלת משה ששכן בתיבת הגומא כשהוא מוגן כפי הענין, וכן החול כיסה את המצרי שהיכה משה, והיה החול כטבעו ולא כיסה כי אם מכח פעולת הכיסוי שעשה משה. והשאלה נשאלת איזה לימוד הוא לדורות, והאמנם הכרת הטוב שכזו זוהי חובת כל בר - נש. **ב** הנה מצינו סתירת דברי רש"י לכאורה, שבמתני' ריש ערבי פסחים [ד"ה ארבע] כתב שמקור דין ד' כוסות הוא מקרא דד' לשונות של גאולה 'והוצאתי, והצלת' וכו', ואילו גבי חובת הנשים בד' כוסות (שם קח, ד"ה ארבע), נקט שהוא כנגד ג' כוסות דפרעה שבחלום שר המשקים וכוס ד' של הגאולה דלעת"ל, ומצוה ליישב.

ב. והנה נהגו בכלל ישראל בימים אלו שנקראים 'שובבים' להתחזק בדברים הנוגעים להעמדת קדושת תולדותם, ומן הטעם אדם הראשון במשך ק"ל שנה פיזר כח ההולדה דיליה שלא באופן המעמיד המשך הראוי.

ג. והנלמד מחז"ל ומרבנותינו המפרשים, דיסוד טומאתו של מי שנוטל לעצמו את הדבר שנמסר לו ע"מ לברוא ולהעמיד זולתו [ובתכלית שאף הוא יוכל אח"כ ולהמשיך וליתן לזולתו], זוהי מידת כפיות הטובה. ומשום תכלית ההטבה היא להעמיד המקבל על רגליו עד שיוכל מי שקיבל ממנו להגמל מהצטרכותו, ואדרבא, להטיב לזולת. [ועיין בסמ"ג (מ"ע קסב) שכתב בזה"ל: 'מצות הלואה היא העליונה מן הכל ועליה נאמר 'כי ימוך אחיך, ומטה ידו עמך, והחזקת בו, גר ותושב, וחי עמך', כלומר, תלווהו או תמציא לו מלאכה שירויח בה טרם שיפול מכל וכל ויצטרך לבריות. ועי' יבמות סג. המלוה סלע לעני בשעת דחקו].

ד. ובזה ביאר מו"ר הגאון רבי משה שפירא זצ"ל את סמך המילים 'גמילות חסדים' הנראה כסותר את עצמו. דלכאורה אי עסקינן בגמילות' שהיא 'גמול' והיינו תשלום השכר המחויב, מדוע קרינן ליה 'חסד', שהוא נתינה מבלי חיוב על הנותן, ואם הוא 'חסד' לבלי מחייב הקודם לו, מדוע כינוי 'גמילות'. **אלא** כנ"ל, שנתינת ה'חסד' האמיתית והשלמה היא בתת חסד לנצרך לו, ובאופן שתועיל ההטבה למוטב עד שיוכל המקבל 'להגמל' מתלותו בו, ולא כ"ש תתגדל זכות חסדו אם עי"ז היא המקבל ראוי לבסוף 'לגמול' לאחרים. **ואך** 'חסד' שאינו מעמיד את המקבל שישען על רגלי עצמו, ואדרבא הופכה לתלוי ונטפל לנותן, ומביש ומקטין את המקבל, זהו היפך של 'גמילות חסד' האמיתית, ויסוד שפלותו הוא הנקרא בתורה 'חסד הוא' וכדמתרגמינן 'קלנא הוא' (ויקרא כ"ז), שהוא 'חסד' ללא ה'גמילות' דיליה, והוא שנאמר בקרא על השפעה ללא תולדות ראויים [שם].

ד. ומהשתא הרי שהדרך לתקן זאת היא בהכרת הטוב היותר מופלגת, ובהכנעה בכל בחינה - עד עפר, עדי כפויי הטובה המופלגים ביותר. **והנה** מקום הרשעים כפויי הטובה הוא מצרים 'ערוות הארץ', ומלכם כפוי הטובה הוא 'אשר לא ידע את יוסף' ואמרו ביהירותו וכפיית טובתו 'לי יאורי ואני עשיתיני' (יחזקאל כ"ט). ולעומתם, עם בני אברהם שהכיר בטובתו של מקום הם הראויים להביע הכרת טובתם ותודתם המלאה והעמוקה, ובזה יתקנו את כל הבריאה.

ה. ותחילה נשלח יוסף להכין זאת שם, ובעמדו בנסיון זה, סלל הדרך לעמו שיוכל ליכנס לשם לתיקון הנ"ל ולא להנזק, וכדאי' שהיו גדורים בעריות, [ורק מפני ששלחוהו אחיו כעבד נגזר דינם למלא שליחותם כעבדים שהוא נסיון יותר גדול ד'עבדי פריצו']. **ואחיו**, יוכבד שהתמהמה ק"ל שנים [כנגד אותן ק"ל דאדה"ר, שו"ר כן בחס"ל ד' נ"ד ובשל"ה בכו"כ דוכת"ן], עד שילדה למשה שעומד להשיג את שלמות המטרה הנ"ל.

ו. ובבוא משה להכות את מצרים בכל איתני הטבע ויסודותיו דאש רוח מים עפר להוכיח שהמצרים מחוץ למקומו של עולם, דוקא אז הוצרך לגלות הכרת הטוב מופלגת עד לקצה השייכות בין מקבל הטובה לטובה שנתגלגלה אליו - אפי' להיאור שבאגב הצילו. **ותכלית** הביטול לטומאה זו דמצרים היא בהבאתם להכרה גמורה באלקים מנהיג הבירה עד שישלחו לעבדיהם מרצונם ולבקשת הבורא, וכך נעשה 'בשלח פרעה את העם'.

ז. ואולם וכמובן, לפי שאין הנשים בכלל אותו חטא דאדה"ר וממילא גם אינן בפרשת התיקון [אלא בעזרה לבעליהן]. ולהכי באמת לא נכללו בגזרת שעבוד מצרים [כל הבן הילוד], ואך לא בניסים שבשעבוד. [שהבנות לא היו בברכת ששה בכרס אחד, כדמשמע ברבנו בחיי (שמות א, טו): 'ומלת האבנים יש להבין בו ה"א בנים, ומזה דרשו חז"ל ששה בכרס אחד, ע"כ. ומפורש בבית אלקים (שער היסודות פכ"א) וז"ל: 'כי עיקר מה שנתברכו ישראל במצרים בכמותם היה בזכרים, כמו שפרעה לא גזר אלא על הזכרים כך הקב"ה ברך אותם, וכן כמו שעיקר השעבוד והענוי לא היה אלא על הזכרים כך הריבוי לא היה אלא לזכרים שהיו יולדות ששה בכרס אחת. וכתב שם עוד: 'כשמותו בשלשת ימי אפלה... מסתמא לא מתו כי אם אנשים שהיו רשעים לא הנשים שהיו צדקניות, כמו שאמר בזכות נשים צדקניות יצאו ישראל ממצרים'. עכ"ל. **ואולם** הן שהעמידו לבעליהן במראות הצובאות ובין שפתיים כבגמ', והן שהיתה הגאולה על ידן ובשכרן, וכמש"כ רש"י שמות לחח ע"י"ש].

ח. ועלה בידינו חידוש מדוקדק היטב, והוא שגזרת **גלות** מצרים היתה על הזכרים, וזכות **הגאולה** ממצרים היא מן הנקבות.

חשיבות מידת הכרת הטוב

הרב רפאל בוחניק

כ' בשיחות מוסר (לב, לב) ז"ל בנות יתרו אמרו לאביהן "איש מצרי הצילנו" ואמרו חז"ל (שמו"ר א, לב) משל לא' שנשכו הערוד, והיה רץ ליתן רגליו במים, נתנן לנהר, וראה תינוק אחד שהוא שוקע במים ושלא ידו והצילו, א"ל התינוק, אלולי אתה כבר הייתי מת. א"ל, לא אני הצלתיך, אלא הערוד שנשכני וברחתי הימנו, הוא הצילך, כך אמרו בנות יתרו למשה, ישר כחך שהצלתנו מן הרועים, אמר להן משה, אותו מצרי שהרגתי הוא הציל אתכם, לכך אמרו לאביהם איש מצרי הצילנו... ואפי' נסתבב הדבר בעקפי'ן הר"ז חייב להכיר טובה למי

שסיבב וגרם לו טובתו. בא וראה עד היכן חיוב זה מגיע, מרע"ה נצטובה בפ"י מאת הקב"ה "נקום נקמת בני" מאת המדינים" וכ' אח"כ "וישלח אותם משה... ואת פנחס בן אלעזר הכהן לצבא". ובילקוט (שם) שאלו חז"ל "הקב"ה אומר למשה נקום בעצמך, והוא שולח אחרים, אלא ע"י שנתגדל במדין, אמר אינו בדין שאני מיצר למי שעשה לי טובה", ותמוה מאד, הרי נצטובה שינקום הוא את נקמת בני" במדין, ואיך דחה את מצות ה' מפני מנהג ד"א והכרת הטוב?

וע"כ אתה צריך לפ' שחיוב הכרת הטוב מפ' ומבאר את דבר ה', ומאמר ה' "נקום" מתפרש ע"י אחרים... הר"ז ככל מידות שהתורה נדרשת בהן. וא"ת מנ"ל למ"ר שהחייב הכרת הטוב לחברו, אל היא מיצר לו, אפי' אם רצון ה' הוא להכות ולעשות בו נקמה. וי"ל ממכות מצרים למד כן שהביא הקב"ה על המצריים י' מכות וכולן ע"י משה מלבד דצ"ך, שהביא ע"י אהרן, לפי שהגין היאור על משה כשנשלך לתוכו וכן העפר הגין עליו כשהרג את המצרי ויטמנהו בחול (רש"י בפרשתן).

ואמרו חז"ל "בשעה שא"ל הקב"ה ועתה לכה ואשלחך אל פרעה, א"ל ריבון העולמים איני יכול, מפני שקבלני יתרו ופתח לי ביתו...", ואע"פ שהשליחות היא להצלת ישראל, אינו ממלא את השליחות כל עוד לא נטל רשות מיתרו, ואף בזה צ"ל כי ידע משה דעת עליון ששולחו ג"כ ע"מ שיטול רשות **עכ"ל השיחות מוסר**. אולם יתכן לת' בא"א מאיפה ידע משה כן עפמש"כ השפתי חיים (מדות א', עמ' ססח) "דהרי כ' רש"י (בראשית ב, ה) ז"ל "לפי שאדם אין לעבוד את האדמה ואין מכיר בטובתם של גשמים" וכבר מתחילת הבריאה, רצה הקב"ה ללמד יסוד נפלא בהכרת הטוב, שהאדם ידע להכיר טובה לנותן ולא יחשוב שהכל בא לו ומגיע לו כדבר המובן מאליו", ולפ"י י"ל דמשה ידע יסוד זה של הכרת הטוב ושהוא תנאי בבריא ממששת ימי בראשית, ועפ"י ז' אמר לה' שחייב ליטול רשות מיתרו.

ויש להוסיף דכיון שהכרת הטוב היא מדה שהתורה נדרשת בה כדכ' השיחות מוסר, וה' הסכים עם משה לבקש רשות מיתרו, יתכן שסירוב זה של מ"ר - מחמת הכרת הטוב - היה א' מהתנאים שהיה צריך לקיים בכדי להבחר למנהיג ורועה של כלל ישראל, שו"מ בלב אליהו (מערכות התשובה) שפ"י את הפסוק "מצרף לכסף וכוזר לזהב ואיש לפי מהללו" **דבחינת** האדם ובדיקתו אם נפשו טהורה, הוא לפי מה שמהלל ומודה על הטובה.

ומאידך בשפתי חיים (שם) הביא מחז"ל דלא נטרד אדה"ר מג"ע אלא על כפייית טובה שנא' "ויאמר האדם האשה אשר נתת עמדי"... ובשם הלב אליהו דלמה לא השיבו ה' לג"ע אחר שעשה תשובה, אלא דאיבד את האמון, וא"א לסמוך עליו שלא יאכל מהעץ, והוסיף הוא שלכן איבד את האמון כי הוא **כפר בטוב**. וע"ע מה שפ"י רש"י עה"פ עם נבל ולא חכם, ובעוד מקומות בתורה שבהם רואים את הפחיתות של מידה זו של כפיות הטוב.

ויש להעיר דבשו"ת רע"א (ח"ה, פסקים ותקנות ס' ט"ו) יש תשובה מהגר"ז איגר (בן דודו של רע"א, וע"ע שם במכתבים מכתב כט) לענין נישואי יתומה א' שרצה האפטרופוס להכניסה לחופה, ואחי הכלה אמר שהוא קודם, ופ' שם באופן ברור דכיון שיש לה חיוב **לכבוד אחיה הגדול** דוחה את הענין של הכרת טוב שהיא צריכה לכבוד את מי שגידל אותה, והק' ע"ז הגר"ג שגסטנר (מח"ס להורות נתן) מהמדרש הג"ל ז"ל "...ולא עוד אלא שכל הפותח פתחו לחברו **חייב בכבודו יותר מאביו ואמו**, עכ"ל. ונר' לת' דודאי דאין הכרת הטוב דוחה את א' ממצוות **המפורשות** בתורה (וכ"מ בלשון התשובה שם דחיוב לכבוד אח הגדול, זה תורה, ולכבוד האפטרופוס אינו תורה), ומה דאיירי שם במדרש הוא **ענין** של כיבוד או"א, שהי"ל לכאורה לאליהו ואלישע להחיות אבותיהם במקום להחיות בני אכסניוניהם, דברור שאין בזה ציווי מפורש [וצווי של מלחמת מדין, כבר כ' לעיל שהכרת הטוב מפרשת את הדיבור, ועו"ל שאי"ז א' מתרי"ג מצוות, רק מצוה פרטית, ולשעה].

גדר הכרת הטוב כבין אדם למקום

הרב חיים יוז'ק

כתב החינוך (רמא) בשרש מצוות לא תקום: שידע האדם... כי כל אשר יקרהו מטוב עד רע הוא סיבה שתבוא עליו מאת השם ב"ה וכו' על כן כשיצטוה או יכאיבוהו אדם ידע בנפשו כי... ד' יתעלה גזר עליו בכך ולא ישית מחשבותיו לנקום ממנו כי הוא אינו סיבת רעתו וכו'.

ולאור דבריו צ"ב בחיוב הכרת הטוב המוטלת על כל מקבל טובה מחבירו, שלפי השקפה הנ"ל הרי הכל הוא סיבה מאת ד' ולא חבירו הוא סיבת טובתו, ומדוע יש להכיר טובה לנותן [ואם משום בחירתו הטובה, גם כשעושה רעה נאמר כן שעל בחירתו הרעה יש מקום לייחס המעשה לעושהו].

ומאאמ"ר שליט"א שמעתי שודאי שני הדברים אמת, היינו ההשקפה האמיתית שהכל מאת ד', וחבירו שעשה לו הטובה או הרעה הוא רק אמצעי, אך גם אמת היא שיש כאן בחירת חבירו לעשות לו, אלא שהמבט איך התייחס לדברים הוא שייך לעבודת המידות, וכמו בכל המידות שבאדם, שאין מידה טובה או רעה בהחלט, אלא לפי השימוש בה במקום ובזמן ובאופן הראוי או שאינו ראוי - יקבע שמה כמידה טובה או רעה, וה"ה כאן, שעבודת המידות מחייבת שכשקבל טובה מחבירו יראה גם שחבירו היטיב עמו, ולא יאמר הכל מאת ד' וחבירו רק צינור, ואילו כשקבל רעה יאמר מאת ד' היתה וד' אמר לו קל.

ובאופן אחר יש לבאר, שהנהגה למדונו חז"ל שיש להכיר טובה אף לבעלי חיים [ע"י כבורות ה: שטעם קדושת פטר המור משום שסייעו את ישראל ביצי"מ לשאת את כספם וזהבם שלקחו ממצרים], ואף למי שלא עשה טובה בפועל, אלא שנמנע מלהרע [דבשכר לא יחרץ כלב לשונו - משליכין לו טריפות], ואף לדומם [כפרש"י בפרשה, שלכך לא הכה משה את היאור והעפר], וצ"ב מדוע יש להכיר להם טובה, ומה שייך פגיעה כלפיהם אם לא יכיר טובה, וביותר קשה שהרי היה כאן ציווי ד', וענין של כבוד שמים בעשיית המופתים להעניש המצרים, ואיך נדחה כל זה מפני חשבון של הכה"ט שלכאו' אינו במקומו.

וכן מצינו שיש חיוב הכה"ט גם כשהנותן נתכוין לטובת עצמו, כדא"י בתנחומא פר' שמות (ס' ט"ז) שבשעה שא"ל הקב"ה למשה ועתה לכה ואשלחך אל פרעה, א"ל משה, רבון העולם איני יכול מפני שקבלני יתרו ופתח לי את פתח ביתו וכו', ומי שהוא פותח פתחו לחבירו נפשו הוא חייב לו - והרי יתרו נתכוון לכבוד עצמו כמב' בברכות (סג), ואעפ"כ ראה משה שיש לו חובת הכה"ט כלפיו, וצ"ב.

וביאור הדברים (עפ"י מכתב מאליהו ח"ג עמ' צח ואילך ובעוד מקומות) שהכרת הטוב הנדרשת ע"פ התורה, אינה תכפיסת העולם שעניינה להשיב לעושה הטוב כגמולו הטוב, אם עשה הרבה או מעט - כן מחוייב המקבל כלפיו, ואם רק חשב או השתדל לעזור לו - ישתדל גם הוא עבורו ולא יותר, ואכן במבט זה אין מקום להכה"ט כלפי בע"ח ודומם, ולמי שעשה להנאת עצמו, אולם להשקפת התורה חומר ענין הכה"ט הוא, שמאחר וכל עבודת ה' מושתתת על הכה"ט [וכפי שהאריך חוה"ל כידוע], שמתוך כך יתעורר האדם למלאות חובותיו כלפי הבורא, לכך על האדם להיות במהותו 'מכיר טובה' ולראות בכל פרט את טובת ד' עליו בזה ולהודות לו, ולכן נתחייבנו לפתח בנפשו מידה זו, וצריך האדם להתרגל לראות בכל טובה שקיבל, שאכן היטיב עמו, ולא 'מגיע' לו כלום, ואינו מובן מאליו, שע"י ז' יהיה מכיר טובה גם כלפי הקב"ה.

וכן מבואר בחינוך (לג) במצות כבוד או"א, שענינה להכיר טובה להורים, ומסיי'ם: וכשיקבע זאת המדה בנפשו יעלה ממנה להכיר טובת האל ב"ה וכו' ויערוך במחשבתו כמה וכמה ראוי לו להזהר בעבודתו ב"ה. ע"כ. ואם יחסר לו במידת הכה"ט לחבירו, לא יכיר גם בחסדי ד', וכשאחז"ל הכופר בטובתו של חבירו למחר הוא כופר טובתו של קונו.

ומעתה יובן שאף כלפי מי שנהנה בעצמו מהטבתו ישנו חיוב הכה"ט, ואף כלפי בע"ח ודומם שאינם 'נותנים' כלל, דחובת הכה"ט הוא חינוך האדם את עצמו להכיר בכל טובה שבאה אליו שהוא "קיבל", ואין נ"מ מצד הנותן אם נתכוין לכך או לא, ולכך כל חוסר הכה"ט בכל אופן שהוא, מהווה פגיעה במידה חשובה זו, עד כדי כך שאפ"י להכות את הדומם - היאור והעפר - שאינו מרגיש, והיה יוצא ע"י רצון ד' וכבוד שמים, לא רצה משה, כי יש בזה בעומק הרגש פגיעה במידת הכה"ט.

ולאור הדברים תתיישב השאלה, שודאי שהכל מאת ד', ולכן כשקבל רעה מחבירו יחזק בלבו האמונה וההכרה שאין עוד מלבדו וד' אמר לו קלל, ולא ייחס הרעה לאדם וכדברי החינוך, אבל כשקבל טובה מחבירו, אף שודאי היא מאת ד', אך כאן אין לו להתעלם מהעובדה שחבירו היה הגורם והפועל טובתו, דהאדם נפעל לפי פעולותיו וכדי להגיע לשלמות המעלה להיות מכיר בטובתו של הקב"ה נדרש ממנו לייחס הטובה גם לאדם שעשה אותה ולהכיר בה, שאפילו אם באמת נתייחס אליו כאל "צינור" גרידא להעביר הטובה מהש"י"ת, מ"מ לא גרע מדומם שאף לו צריך להכיר טובה כדי להתחנך במדה זו שהיא הבסיס לכל עבודת ה'.

וארא - אל האבות

הרב בנימין קאנבלאך - ברקלין נ"י יצ"ו

בפרשת וארא עה"פ וארא אל וגו' כתב ברשי"ל וארא אל וגו', "האבות" עיי"ש. ומפרישי רשי"ל האריכו למעניתם מה רצה רש"י לומר בזה עיין בדבריהם. הרא"ם כתב שרשי"ל תפס לשון קצור לכן קיצור את הפסוק, אמנם לכאורה אין זה דרך רש"י לקצר את הפסוקים, והרבה מפרשים כתבו שהי' כתוב ברשי"ל וארא אל אברהם וגו', אבל בהרבה כתבי ידות ישנות מימי קדם גם שם נמצאו כמו שנדפס בחומשים שלנו. והנראה בזה דהנה לכאורה מה שכתוב וארא וגו' בקל שדי וגו' הרי אצל יצחק לא נאמר כן? ורש"י בד"ה לתת להם וגו' כתב "ליצחק, כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האלה והקימותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם, "ואותה שבועה נשבעתי לאברהם בקל שדי אמרת", עכ"ל. הרי שאצל יצחק לא מצינו שנאמר כן?

וגם לפי"מ שדרשו חז"ל חבל אל דאבדו ולא משתכחין, רש"י הקשה על זה. ועיין במהרש"א סנהדרין דף ק"א, וז"ל והנראה לי לקיים דברי המאמר עפ"י דברי הרמב"ן [בהתחלת פרשתן] לפי שהבטחה שהיא בשם הגדול היא יותר גדולה מהבטחה שהיא בשמות אחרים, ולאבות ג"כ נגלה לפעמים בשם הגדול, באברהם בברית בין הבתרים [בראשית טז, ז] וביעקב במראה החלום [שם כח, י] עיי"ש בדבריו. הרי שלפי הרמב"ן גם ההבטחה של שם הגדול לא מצינו אצל יצחק.

אולי ניתן להיאמר עפ"י דברי האבן עזרא בפרשת תרומה [שמות כה, ג] עה"פ ואת אשר תקחו מאתם זהב כסף ונחשת: וז"ל, אמר הגאון [רב סעדיא גאון] כל לא מצינו כסף במשכן כי אם פקודי העדה, א"כ איך כתוב כי הכסף נדבה?... ולפי דעתי אין צורך כי הכתוב לא חשש להוציא דבר אחד משה עשר דברים, כי החמשה עשר היו נדבה וכמהו [מש"כ] אלה בני יעקב אשר יולד לו בפדן ארם [בראשית לה, כו], ובנימין לא נולד כי אם בארץ כנען, עיי"ש עוד ראי' לזה. וכתב שם באע"ז ורבים אראה לך כמוהו, עכ"ל.

וכן הובא ברמב"ן בספר המצוות בשורש הראשון [דף יז ברמב"ם פרנקל] ד"ה והשני, כי מנהג החכמים בתלמוד וגם בתורה ובנביאים כן שלא יחושו להוציא דבר מן הכלל וידברו על הרוב. עיי"ש שהאריך להביא כמה וכמה ראיות לזה מתורה ובנביאים. ומסיים ובדברי חכמים רבות בתלמוד. וכן בספר מגילת אסתר [שם דף כ] הסכים לדבריו, והביא עוד ראיות לזה עיי"ש. וכן במסכת יבמות [דף כז, ב] כיון דרובה גביה קרי' לי' כולן, עיי"ש.

והנה בברכות [טז, ב] אין קורין לאבות אלא שלשה עיי"ש, וברשי"ל ד"ה אלא שלשה וז"ל אברהם יצחק ויעקב. לפי"ז היכא שנאמר "אברהם יצחק ויעקב" הוא שם כללי של "אבות" ולא שם עצם או פרטי של כל אחד ואחד מהאבות כנ"ל.

ובראש השנה [דף יב, ב] תניא רבי אליעזר אומר בתשרי נברא העולם, בתשרי נולדו אבות, בתשרי מתו אבות, בפסח נולד יצחק וכו' וברשי"ל [ריש דף יא] נולדו אבות "אברהם ויעקב": ופי"ז גם בתשרי שמתו אבות היינו רק אברהם ויעקב אבל יצחק מת בניסן. הרי שגם רשי"ל סבירא לי' דאבות הוא שם כללי והוסיף בתר רוב, דאפשר לכתוב אבות בלי שיהי' יצחק ג"כ בכללו. [עיי"ש בערוך לנר [ד"ה בתשרי] שכתב שאפשר שיצחק לא מת בניסן אלא שכתו עיניו בניסן ונחשב כמת, או שנחשב שמת בתשרי, כיון שפרחה נשמתו בשעת העקידה שהיתה בתשרי ומה שחי א"כ נחשב כחיי העוה"ב בלא יצה"ר. ולפי דבריו יובן למה יצחק לפעמים אינו נכלל "אבות" והבנן].

ובזה יתכן שמה שנאמר בפסוק וארא אל אברהם יצחק ויעקב וגו', הוא שם כלליות דהיינו של "אבות", וכמ"ש האב"ז והרמב"ן ומגילת אסתר הנ"ל הלך בתר רובא, וזהו שכתב רשי"ל "אבות" דהיינו אף אם שביצחק לא נאמר קל שדי והשבועה, אמנם הלך בתר רובא כנ"ל. וכן בדברי הרמב"ן [בהתחלת פרשתן] כנ"ל כמ"ש בספר המצוות שהבאתי.

« המשך מעמ' 1:

הכרת הטוב למי שעשה טובה ורעה

ונראה לבאר, שענין הצרייה בסודרו הוא שנתן לה את הדבר בצורה מכובדת, ולימדונו בזה חז"ל שרבי חייא נתן דעתו על ענין זה, ולא הסתפק בעצם המתנה שנתן, אלא הוסיף להראות לה שמכיר לה טובה ונותן לה בשמחה, ולא רק בכדי למלא את חובת הכרת הטוב, כי עיקר מעלת הכרת הטוב בשלימות היא כשמכיר טובה בסבר פנים יפות.

וע"ע ב"שיחות מוסר" שער-י חיים מאמר ע"ג יסוד נוסף בענין חיוב הכרת הטוב, שלמד מרן הגר"ח שמואלביץ זצ"ל ממעשה דרבי חייא הנזכר, שיש חיוב הכרת הטוב גם על "מצילות אותנו מן החטא", אע"פ שאינו קשה לה, וגם נוח לה להתקשט בפני בעלה, כי סו"ס יש לו טובה גדולה מכך, ואין הבדל כמה השקיע בכך נותן הטובה.

דרושים חברותות לזמן חורף:

נושא	מקום	שעה	טלפון
בוקר	פתוח	7:30	08-9743303
	גמ'	9:30-13	052-7693513
	גמ' עיון	11-1	053-3142059
	ישיבתי - עיון בהספק	אזור אוה"ח	08-9797430
	דף היומי בעיון	אוהל מנחם	052-7644115
אחר הצהריים	גמ'	9:30-12:30	054-8462992
	שו"ע	13:00 - 10:00	050-4131204
	פתוח	3 מ	052-7640203
	פתוח	4:30-6:00	054-8593364
	ארבעה אבות	נאות שמחה	054-8468589
ערב	גמ' עיון	5-6:30	054-8454140
	שו"ע	4-7	050-4131204
	דף היומי	היכל יצחק	052-7694564
	מעוניין ללמד	ברכפלד	052-7126563
	גמ'	פתוח	054-8593364
לילה	טוש"ע חזרה	בית תפילה	058-3241955
	גמ' נדרים/שבועות	פתוח	052-7122518
	ש"ס משניות	קמ"ח	08-9741548
	הל נדה	נודע ביהודה	8 שעה - שעתיים
	לימוד קליל	פתוח	8-10
מנוחה	קנין הלכה - שבת	זכרון מאיר	9:30-11
	דף היומי	פתוח	053-3141790
	קנין הלכה	פתוח	052-7638468
	פתוח	פתוח	7:30-10:30
	גמ'	תחילת נתיי"מ	054-8456965
טהרות	קמ"ח	050-4119613	
			052-7120693

לקביעת חברותא התקשר עכשיו: 0533-15-46-95 והשאר הודעתך

נושאי הגליונות הקרובים בס"ד

בא - חיבוב מצוה בגופו
בשלח - תחום שבת
יתרו - מלוה מלכה

ד"ת [עד 700 מילים] יתקבלו בצירוף שם מלא וטל'
בדוא"ל: gal2@okmail.co.il

עד יום שלישי בערב

בכת"י, עד יום א' בתיבה שעי" אוצה"ס בית יוסף, בצירוף הוצ' הקלדה [10 ש' לעמוד]

להנצחות
ופרסום בגליון:
052-7678393

לקבלת הגליון בדוא"ל בקביעות
בכל ערש"ק, יש לשלוח בקשה לכתובת:
gal2@okmail.co.il

« המשך מעמ' 1:

להכיר טובה למי שהתכוון להרע

אלא אלולי איש מצרי שהרג משה לא היה נכנס למדין. משל לאחד שנשכו ערוד והיה רץ למים ונכנס בנהר וראה תינוק ששוקע במים והעלה אותו אל' התינוק לולי את היית מת אל' לא אני הצלתך אלא אותו הערוד שנשכני וברחתי ממנו הציילך, כך אמרו בנות יתרו למשה ישר כחך שהצלתנו מיד הרועים, אמר להן משה אותו המצרי שהרגתי הוא הציל אתכם, ולכך אמרו לאביהן איש מצרי, כלומר מי גרם לזה שבא אצלנו איש מצרי שהרג.

ורואים מכאן שיש ענין להכיר טובה גם באופן זה, וצ"ל שרק להזכירו צריך ולא להכיר לו טובה, והענין להזכירו הוא כדי שישים לב על הטובה שעשו לו בשמים אפילו אם בשעת מעשה היה נראה לו כרעה.

עוד העיר חכ"א ממה רבינו שלא היה מכה על היאור משום שהכיר לו טובה שהצילו אע"פ שהיאור לא היו לו כוונה להטיב, אך שם זה ענין מוסרי כלפי המקבל טובה שלא יתאכזר על דבר שנהנה ממנה, ואין כאן ענין להכיר טובה.

לע"נ

הרב מאיר ב"ר שלמה יחיא זצ"ל